

**WKŁAD KRAKOWSKIEGO
I OGÓLNOPOLSKIEGO
ŚRODOWISKA PRAWNICZEGO
W BUDOWĘ PODSTAW USTROJOWYCH
III RZECZYPOSPOLITEJ
(1980-1994)**

Projekty i inicjatywy ustawodawcze,
ludzie, dokonania i oceny

Pod redakcją
Stanisława Grodziskiego

Wkład krakowskiego i ogólnopolskiego środowiska prawniczego
w budowę podstaw ustrojowych III Rzeczypospolitej
(1980-1994)

Projekty i inicjatywy ustawodawcze
ludzie, dokonania i oceny

Wkład krakowskiego i ogólnopolskiego środowiska
prawniczego w budowę podstaw ustrojowych
III Rzeczypospolitej (1980-1994)

Projekty i inicjatywy ustawodawcze
ludzie, dokonania i oceny

Pod redakcją
Stanisława Grodziskiego

Kraków

© Copyright by individual Authors

Materiały zebrali i przygotowali do druku:
Jakub Olech i Mateusz Stanaszek

Opracowanie redakcyjne:
Irena Gubernat

Projekt okładki:
Paweł Sepielak

ISBN 978-83-7638-901-1
<https://doi.org/10.12797/9788376389011>

MAŁOPOLSKA

Publikacja sfinansowana ze środków województwa małopolskiego

KSIEGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87
e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:
www.akademicka.pl

Spis treści

Stanisław Grodziski	
<i>Prace i osiągnięcia Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych</i>	
<i>NSZZ „Solidarność”</i>	9
Mateusz Stanaszek	
<i>Kalendarium Centrum Obywatelskich Inicjatyw NSZZ „Solidarność”</i>	17
Michał Koziół	
<i>Biogramy uczestników Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych</i>	
<i>NSZZ „Solidarność”</i>	35
Mateusz Stanaszek	
<i>Geneza Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych</i>	
<i>NSZZ „Solidarność”</i>	55

CZĘŚĆ I

Prace Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych NSZZ „Solidarność” we wspomnieniach i relacjach	65
---	----

Głosy uczestników

Krzysztof Bednarski	
<i>Mój kontakt z ideami Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych</i>	
<i>„Solidarności”. Wspomnienia</i>	67
Andrzej Buczkowski	
<i>Wspomnienia adwokata-obrońcy w procesach politycznych w stanie</i>	
<i>wojennym</i>	73
Zbigniew Bujak	
<i>W 35-lecie Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych</i>	
<i>„Solidarności”</i>	77
Zbigniew Cichoń	
<i>Wspomnienie</i>	83
Izabela Dobosz	
<i>Wkład Społecznej Rady Legislacyjnej w proces transformacji mass mediów</i>	
<i>w Polsce</i>	89

Aleksander Herzog	
<i>Wspomnienie o czasach minionych</i>	99
Antoni Jackowski	
<i>Początki „Solidarności” na Uniwersytecie Jagiellońskim. Garść wspomnień</i>	107
Artur Janicki	
<i>Spółeczna Rada Legislacyjna</i>	117
Krzysztof W. Kasprzyk	
<i>Wspomnienie z prac w Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych „Solidarności”</i>	123
Krzysztof Kozdronkiewicz	
<i>Wspomnienia z okresu od września 1980 do 13 grudnia 1981</i>	127
Józef Lubieniecki	
<i>Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych – spojrzenie po latach</i>	133
Krzysztof Hubert Łaskiewicz	
<i>Retrospekcje związane z Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych „Solidarności”</i>	137
Edward Nowak	
<i>„Solidarność” to znaczy myśl i praca dla dobra wspólnego (Sieć 17 wiodących zakładów przemysłowych – Komisja Robotnicza Hutników i Samorząd Pracowniczy HiL – Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych „Solidarności”)</i>	141
Marek Antoni Nowicki	
<i>W perspektywie dziejowej zmiany</i>	153
Stefan Płazek (junior)	
<i>Reaktywacja Prokuratury Generalnej w latach 1980-2005</i>	159
Jerzy Sadecki	
<i>Gazeta Szumowskiego w debacie o zmianie prawa</i>	163
Krystyna Sieniawska	
<i>Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych „Solidarności”. Garść wspomnień z lat 80.</i>	169
Bogusław Sonik	
<i>Obywatelskie inicjatywy ustawodawcze „Solidarności”</i>	179
Andrzej Szumański	
<i>35-lecie Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych „Solidarności” (wspomnienia asystenta oraz prezesa Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa UJ)</i>	189
Andrzej Urbanik	
<i>Notariat Polski w drugiej połowie XX wieku.</i>	193
Barbara Wagner	
<i>Profesora Tadeusza Zielińskiego koncepcje zmian w prawie pracy</i>	201
Jan Widacki	
<i>Glosa do tekstu dr. Nyzio</i>	213
Piotr Wiekiera	
<i>Wspomnienia zwolnionego sędziego, delegata na I Krajowy Zjazd NSZZ „Solidarność”</i>	215

Wiesław Zabłocki	
<i>Niektóre inicjatywy ustawodawcze</i>	219
Andrzej Zoll	
<i>Prace Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych „Solidarności”</i> <i>i ich wpływ na kodeks karny wolnej Polski</i>	223
Czesława Żuławska	
<i>Z historii inicjatyw legislatorskich „Solidarności”</i>	227
Jacek Żuławski	
<i>Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych – rola inspirująca</i>	233

Głosy świadków

Andrzej Białas	
<i>35 lat</i>	241
Jerzy Bukowski	
<i>Chwała prawnikom!</i>	245
Zbigniew Ferczyk	
<i>Moje wspomnienia żołnierza Armii Krajowej, samorządowca i działacza</i> <i>Duszpasterstwa Hutników</i>	247
Wojciech Grzeszek	
<i>„Solidarność” i prawo</i>	249
Marek Kempski	
<i>Słowo o tych, co w togach demontowali socjalizm. Rzecz na miarę</i> <i>Konstytucji 3 Maja</i>	251
Zygmunt Łenyk	
<i>Przebudzenie</i>	255
Ks. Józef Roman Maj	
<i>Wspomnienie tych, co torowali Polakom „drogę do normalności”</i>	259
Jan Majchrowski	
<i>„Solidarność” i fundament ustrojowy Rzeczypospolitej</i>	269
Wojciech Nowak	
<i>Wspomnienia, refleksje i oceny solidarnościowych prac legislacyjnych</i> <i>Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych „Solidarności”</i> <i>dla przemian w Polsce</i>	275
Jacek Purchla	
<i>Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych „Solidarności” – jego</i> <i>znaczenie po latach</i>	279
Jan Rulewski	
<i>„Solidarność” i prawo</i>	283
Jerzy Serwacki	
<i>Universitas</i>	289
Dorota Stec-Fus	
<i>W poszukiwaniu metody na wszechwładzę komunistów</i>	293
Jerzy Surdykowski	
<i>Zwycięstwo na „bożym igrzysku”</i>	297

Antoni Tokarczuk	
<i>Od sprzeciwu do tworzenia</i>	305

CZĘŚĆ II

Z perspektywy czasu	325
----------------------------------	------------

Andrzej Anusz

<i>Program Niezależnego Zrzeszenia Studentów jako wsparcie dla działań „Solidarności” w procesie reformowania Polski</i>	327
--	-----

Adam Gliksman

<i>Udział krakowskiego środowiska prawniczego w procesie odnowy Polski w latach 1980-1981</i>	345
---	-----

Adam Gliksman

<i>Naprawa ustroju i systemu prawnego w Polsce w dokumentach I Krajowego Zjazdu Delegatów NSZZ „Solidarność”</i>	369
--	-----

Monika Komaniecka-Łyp

<i>Duszpasterstwo Prawników jako duchowe ramię „Solidarności”</i>	379
---	-----

Michał Koziół

<i>Konstytucja, fundament prawa i wolności</i>	393
--	-----

Michał Koziół

<i>Labor omnia vincit – wkład krakowskiego środowiska prawniczego w tworzenie podstaw ustroju Rzeczypospolitej</i>	399
--	-----

Łukasz Miętkowski

<i>Projekt nowelizacji kodeksu karnego Komisji Społecznej Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych „Solidarności” z 1981 roku</i>	411
---	-----

Arkadiusz Nyzio

<i>Zespół do spraw prawa policyjnego Społecznej Rady Legislacyjnej – powstanie, prace i rola w reformie aparatu bezpieczeństwa wewnętrznego Polski w latach 1989-1990</i>	429
---	-----

Jakub Olech

<i>Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych „Solidarności” we wspomnieniach jego współpracowników</i>	451
---	-----

Jakub Olech

<i>Prawo wyborcze – rzeczywistość i postulaty Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych „Solidarności”</i>	461
---	-----

Krzysztof Sobczak

<i>Budowa demokratycznego państwa prawa rozpoczęła się w 1981 r.</i>	473
--	-----

CZĘŚĆ III

<i>Aneks źródłowy</i>	485
-----------------------------	-----

<i>Streszczenie</i>	517
---------------------------	-----

<i>Abstract</i>	521
-----------------------	-----

STANISŁAW GRODZISKI

Prace i osiągnięcia Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych NSZZ „Solidarność”

Hezjod, poeta grecki tworzący krótko po Homerze,
był autorem eposu: „Prace i dnie”.

Poświęćmy mu dzieła, o których będzie tu mowa.

„Solidarność” – ruch, który nazwać można Konfederacją Obywateli Polskich, podjął w 1980 roku walkę „o naszą i waszą wolność”, zyskując przez to należne mu miejsce w dziejach Środkowej Europy. Tu mowa będzie o jednym jego fragmencie, niewielkim ale istotnym: o pracach i osiągnięciach związanych z reformą ustroju i prawa w Polsce.

Powszechny ruch odnowy ustroju, obejmujący całe nasze państwo od połowy 1980 roku, nie pozostawił na uboczu środowiska prawniczego. Jak ongiś, w ostatniej ćwierci XVIII wieku, patrioci zawiązali konfederację dla reformy ustroju i reformy tej dokonali na Sejmie Czteroletnim, tak w ostatniej ćwierci XX wieku ich prawnukowie wykorzystali instytucję konfederacji do kolejnej reformy celem odbudowy suwerenności państwa polskiego.

Powszechny ruch odbudowy ustroju, obejmujący cały kraj od połowy 1980 roku, rychło zmobilizował do pracy zawodowej kręgi prawnicze. Pierwszymi jego formami organizacyjnymi stały się „Krajowa Komisja Koordynacyjna NSZZ Solidarność” w Gdańsku oraz „Ogólnopolskie Forum Pracowników Wymiaru Sprawiedliwości” w Krakowie.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że Forum jako centrum ruchu reformatorskiego usytuowało się nie w Gdańsku jako pierwszej stolicy „Solidarności”, ani w Warszawie, gdzie przecież działało najliczniejsze w Polsce środowisko prawnicze. Rolę tego centrum przejął tradycjonalistyczny Kraków. Miarą jego ówczesnego znaczenia stało się i to, że po pierwszych konferencjach w gmachach sądowych, dalsze narady przenosiły się do pełnych szacunku, zabytkowych pomieszczeń: Biblioteki Collegium

Maius oraz do Auli Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Świadczyło to o znaczeniu, jakie od samego początku zyskał ten ruch.

Działalność, jaką wówczas podjęto, przybrała szczególne formy, zasługując na przypomnienie. Prowadzili ją ludzie pracujący zawodowo i to na odpowiedzialnych, wymagających znacznego wysiłku stanowiskach. Byli to przecież sędziowie, prokuratorzy, radcy prawni, adwokaci, urzędnicy wymiaru sprawiedliwości, wreszcie bardzo liczni profesorowie uniwersyteccy, wspomagani przez młodszych pracowników naukowych. Byli to więc ludzie obciążeni obowiązkami zawodowymi; pracy reformatorskiej zatem poświęcali swoje urlopy, podejmowali są późnymi popołudniami, wieczorami, a niekiedy i całymi nocami. Przybysze z innych ośrodków przyjeżdżali na konferencje na własny koszt.

Praca prowadzona była zespołowo, tradycyjnym systemem: zagajenie lub referat, dyskusja (nieraz bardzo ożywiona), podsumowanie, protokół spisany przez sekretarza konferencji. Wymiana poglądów nie przekraczała granic wyznaczanych przez szacunek i powagę dla poglądów adwersarza, dążenie do kompromisu. Argumentację nieraz wspierał dowcip lub anegdota. Świadomi zatem potrzeby i znaczenia osiągnięć, jakie wniosło do ustroju polskiego, powstałe z początkiem 1981 roku Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych NSZZ „Solidarność” (COIU „S”), pragniemy pokrótce przypomnieć jego działalność oraz przedstawić jego wkład w reformy ustroju Rzeczypospolitej. Sądzimy jednak, iż na tym nie należy poprzestać. W przyszłości winno powstać wydawnictwo źródłowe, które obejmie wszystkie projekty i materiały powstałe w latach 1980-1990 – także i te, do których nie udało nam się dotrzeć i nie opublikowaliśmy ich we wcześniejszej publikacji *Obywatelskie inicjatywy ustawodawcze „Solidarności”. 1980-1990*¹.

W dniu 17 stycznia 1981 roku „Solidarność” zorganizowała w budynkach sądowych krakowskich zebranie pracowników wymiaru sprawiedliwości. Celem podjętej wówczas dyskusji oraz uchwał była nie tyle polemika z obowiązującym stanem rzeczy – jego krytyczna ocena była dla wszystkich uczestników rzeczą oczywistą – ale podjęcie się opracowywania projektów aktów normatywnych zmierzających do reformy ustroju.

Plan, jaki wówczas przyjęto, był na pozór skromny. Otaczano szacunkiem obowiązujący wówczas kodeks cywilny, rodzinny i opiekuńczy oraz kodeks postępowania cywilnego z 1964 roku, które nie były zdewastowane.

Starano się więc nowelizować prawo, usuwając to, co dodano lub przeredagowano w oparciu o ideologię marksistowską, według sowieckich wzorów. Był to w dużej

¹ *Obywatelskie inicjatywy ustawodawcze „Solidarności”. 1980-1990. Materiały i projekty ustaw Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych „S” i Społecznej Rady Legislacyjnej*, zebrali i przygot. do wyd. K. Barczyk, S. Grodziski, S. Grzybowski, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2001, ss. 602, [2].

mierze powrót do systemu, zbudowanego przez Komisję Kodyfikacyjną powstałą w 1919 roku i działającą aż po rok 1939.

W wyniku szeregu tych dyskusji przystąpiono do działalności, która – skoro inicjatywa wyszła ze środowiska prawniczego – miała być w pełni legalna i podawana do publicznej wiadomości. Nie znaczy to jednak, że nie natrafiła na liczne przeszkody ze strony władz.

Działalność reformatorska od samego swych początków nie miała żadnego poparcia finansowego, prowadzona więc była w oparciu o skromne fundusze składkowe. Czynności organizacyjnych podjął się energicznie jeden z pierwszych działaczy „Solidarności” w środowisku krakowskich pracowników wymiaru sprawiedliwości, sędzia Kazimierz Barczyk. Tworzyć się zaczęły gremia, poświęcone konkretnym problemom: prawu o ustroju sądów powszechnych i SN, prawa cywilnego (tu przewodniczył profesor Stefan Grzybowski), prawa pracy i ubezpieczeń społecznych (profesor Tadeusz Zieliński), prawa gospodarczego (profesor Stanisław Włodyka). Piszący te słowa, jako historyk państwa i prawa uznający się za niekompetentnego do podjęcia pracy w dziedzinie dogmatycznej, pełnił funkcję dokumentalistyczno-archiwalną.

Później powstała Społeczna Rada Legislacyjna COIU „S”. Łączyła jej uczestników wspólna, mająca piękną tradycję historyczną idea walki „O naprawę Rzeczypospolitej”. Na czele Rady stanął były rektor UJ profesor Stefan Grzybowski, jego zastępcami zostali profesorowie Andrzej Kopff, mecenas Andrzej Rozmarynowicz, profesor Waław Szubert, Władysław Wolter, Zofia Wasilkowska. Funkcję sekretarza generalnego właściwie głównego organizatora pracy objął sędzia Kazimierz Barczyk, prezes COIU „S”.

Choć w początkach swej działalności Rada związana była z krakowskim środowiskiem sądowym i uniwersyteckim, to jednak natychmiast dołączyli do niej profesorowie prawa z innych polskich uczelni, hierarchowie Kościoła (biskup profesor Tadeusz Pieronek i wielu innych), sędziowie, przedstawiciele adwokatury, prokuratury, radcowie prawni, wreszcie niezwiązani ze środowiskiem prawniczym działacze „Solidarności” z całego kraju. Kazimierz Barczyk działał od października 1980 r. jako członek Krajowej Komisji Koordynacyjnej Pracowników Wymiaru Sprawiedliwości NSZZ „Solidarności” i jej pełnomocnik ds. nowelizacji ustaw. Wytoczony został wspólny dla wszystkich zespołów Rady program prac, ujęty w trzech dziedzinach: a) stanowienie prawa, b) praworządności, c) egzekwowania prawa. Postulowano jak najszybszą nowelizację prawa o ustroju sądów powszechnych.

W ciągu roku 1981, pełnego burzliwych wydarzeń i nasilającej się walki z ustrojem PRL, powstało około dwudziestu projektów reform, wraz z uzasadnieniami. Były to projekty tak przygotowane, że nadawały się natychmiast do uchwalenia. Niestety, pewna ilość projektów bądź wpadła w ręce bezpieki, bądź uległa zniszczeniu w toku wydarzeń 13 grudnia i kolejnych dni 1981 roku.

Wprowadzony wówczas stan wojenny zahamował korzystnie rozwijające się prace Rady. Zmuszona ona została do przerwania jawnej działalności, a nawet przejścia do konspiracji. Niektórzy jej działacze zniszczyli swoje projekty w obawie, by nie zostały zagarnięte przez bezpiekę. Dopiero po zniesieniu stanu wojennego powrócono do poprzedniej pracy, odzyskując pełne poparcie społeczeństwa Krakowa, środowisk uniwersyteckich, a niebawem i całej Polski.

Podjęto zahamowaną pracę zespołową. Zespoły te można porównać do małych komisji kodyfikacyjnych. Poświęciły się one teraz pracy nad poszczególnymi działami prawa.

Plon tej działalności, zwłaszcza z lat 1980-1981, był imponujący. Częściowo wydany został drukiem we wspomnianym już tu dziele *Obywatelskie inicjatywy ustawodawcze „Solidarności”. 1980-1990*. Były to zebrane przez sekretarza Rady, prezesa COIU „S” Kazimierza Barczyka, projekty, protokoły i materiały uzupełnione przez piszącego te słowa. Nie udało się niestety zgromadzić wszystkich projektów zniszczonych po wprowadzaniu stanu wojennego, których nie dało się odtworzyć.

Tak więc część dorobku Społecznej Rady Legislacyjnej COIU „S”, którą udało się ocalić w toku represji po 13 grudnia 1981 roku, zawarta jest w dziesięciu rozdziałach wyżej wymienionej książki, obejmujących: 1) prawo państwowe i zagadnienia praworządności; 2) ustroj wymiaru sprawiedliwości; 3) prawo prasowe i cenzurę; 4) prawo i postępowanie karne; 5) prawo cywilne i postępowanie cywilne; 6) prawo gospodarcze; 7) prawo rolne; 8) prawo pracy; 9) prawo wyznaniowe; 10) prawo o zgromadzeniach. Ponadto opracowane zostały projekty ustaw o prokuraturii generalnej, o komisji kodyfikacyjnej, o ustroju samorządu terytorialnego.

Społeczna Rada Legislacyjna COIU „S” czeka na swą pełną monografię, zgromadziła bowiem na swym koncie poważne osiągnięcia. Podejmując działania będące wyrazem dezaprobaty w stosunku do obowiązującego ustroju, zerwała z ograniczeniami krępującymi myśl prawniczą w granicach obowiązującej, narzuconej z zewnątrz ideologii. Tworzyła nowe koncepcje oparte na polskiej tradycji ustrojowej, sięgającej często do dorobku powołanej do życia w 1919 roku Komisji Kodyfikacyjnej. Sięgała również do wzorców czerpanych z dorobku europejskiej demokracji.

Rada zintegrowała polskie środowisko prawnicze, łącząc osiągnięcia naukowe i doświadczenia praktyczne przedstawicieli starszego pokolenia, z entuzjazmem wchodzącej do praktyki wymiaru sprawiedliwości młodej energicznej generacji prawników.

Nie ulega wątpliwości, iż stan wojenny odsunął na całe dziesięciolecie prace nad reformą ustroju; w czasie jego trwania udało się przeprowadzić tylko skromne reformy, jak Prawo o adwokaturze z 1982 roku. Na podstawie dekretów Rady Państwa władze usiłowały powrócić do najgorszych wzorów stalinowskich. W postępowaniu przed sądami doraźnymi i wojskowymi orzekana była jako najniższa kara: 3 lata

więzienia i pozbawienia praw publicznych. Bez żadnej podstawy prawnej dokonano internowania działaczy „Solidarności”.

Nie powiodło się jednak „partyjnemu betonowi” PZPR obalić wielkiego dorobku lat 1980-1981. Jako do gotowego i cennego materiału sięgano doń po zmianie ustroju 1989 roku. Służył on reformie w całym okresie przemian, który zakończyło uchwalenie Konstytucji III Rzeczypospolitej z 2 kwietnia 1997 roku.

Opisując przebieg projektów reformatorskich dokonanych w latach 1980-1981, chciałbym zaznaczyć, iż czynię to nie z pozycji pracownika wymiaru sprawiedliwości. Jestem bowiem tylko historykiem państwa i prawa oraz dokumentalistą. Niech mi wolno więc będzie uszeregować ten dorobek według mojego przekonania, że taki jest jego walor i tak właśnie przejdzie on do historii.

1. Uwagi o ustroju wymiaru sprawiedliwości:

Reforma ustroju sądów powszechnych przeprowadzana od 1989 roku, zrealizowała z pozytywnym skutkiem szereg postulatów sformułowanych w 1980 roku przez KKK PWS „S” na posiedzeniu w Poznaniu, a następnie na inauguracyjnym oficjalnie prace COIU „S” I Ogólnopolskim Forum Pracowników Wymiaru Sprawiedliwości w styczniu 1981 roku w Krakowie, pierwszym zjeździe sędziów od 1957 roku. Zadbano o ich rzeczywistą niezawisłość, rozwijając w tej dziedzinie samorząd; powołano do życia Krajową Radę Sądownictwa, jako organ decydujący o stanowiskach sędziowskich. Zakazano sędziom wstępowania do partii politycznych oraz szerzej: zakazano prowadzenia działalności o charakterze politycznym. Nie towarzyszyło temu jednak wzbogacenie materialnych podstaw organizacji wymiaru sprawiedliwości, a było to istotnym błędem: poważny wzrost liczby spraw kierowanych na drogę sądową, spowodował przeciążenie i spowolnienie sądownictwa. Mimo to dorobek lat 1980-1981 w tej dziedzinie miał wielkie znaczenie w toku prac prowadzonych przy „okrągłym stole” 1989 roku: prostymi środkami dokonano uniezależnienia „trzeciej władzy” od egzekutywy.

2. Prawo i postępowanie cywilne:

Zespół poświęcony prawu cywilnemu to uczniowie i następcy znakomitych cywilistów Ernesta Tilla (1846-1926) z Uniwersytetu Lwowskiego i Fryderyka Zolla juniora (1865-1948) z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pod kierunkiem profesora Stefana Grzybowskiego zgromadziła się liczna grupa zasłużonych pracowników naukowych i praktyków wymiaru sprawiedliwości. Byli to: profesor Antoni Agop-sowicz, sędzia Kazimierz Barczyk, sędzia Zygmunt Bidziński, sędzia Barbara Błachowska, profesor Bogusław Gawlik, profesor Alfred Klein, profesor Andrzej Kopff, adwokat Andrzej Kubas, profesor Ewa Łętowska, profesor Andrzej Mączyński, profesor Walerian Pańko, profesor Maria Poźniak-Niedzielska, profesor Józef Skąpski,

profesor Andrzej Wasilewski, profesor Stanisław Włodyka, profesor Tadeusz Zieliński, profesor Czesława Żuławska, radca prawny Jacek Żuławski. Konferencje tego zespołu organizował podobnie jak i innych Kazimierz Barczyk, uczestnicząc w ich posiedzeniach i reprezentując COIU „Solidarność”.

Wyłoniły się tu następujące podzespoły: a) kodeksu cywilnego i kodeksu postępowania cywilnego, b) prawa pracy, c) prawa rolnego, d) prawa spółdzielczego, e) prawa na dobrach niematerialnych, f) gospodarki terenowej i wywłaszczeniowej, g) obsługi przedsiębiorstw, h) ochrony praw konsumentów (podzespół ten bardzo się rozbudował). Nie wszystkie materiały opracowane w tych gronach ocalały; niektóre materiały, przepisane lub w postaci notatek służby bezpieczeństwa zarekwirowały w czasie rewizji i aresztowań po 13 grudnia 1981 roku lub od razu niszczyły je jako makulaturę. I tu jednak wiele z projektów ocalało i posłużyło w czasie obrad „okrągłego stołu” oraz w następnych latach.

3. Prawo i postępowanie karne.

Projekty w dziedzinie kodyfikacji prawa i procesu karnego zyskały w obradach COIU „S” charakter niemal priorytetowy; towarzyszyło im szerokie zainteresowanie i oczekiwanie ze strony społeczeństwa. Kierował nimi w początkach pracy profesor Władysław Wolter, nestor polskich karnistów. Był on w tym czasie w złym stanie zdrowia i z trudnością opuszczał swoje mieszkanie w Krakowie na Salwatorze, ale posiedzeń Społecznej Rady nie pomijał. Pod jego kierunkiem powstał projekt nowego kodeksu karnego, stanowiący daleko posuniętą nowelizację kodeksu z 1966 roku. Z czasem prace tę, pod ogólnym kierunkiem Władysława Woltera prowadził jego uczeń, profesor Andrzej Zoll.

Przekreśleniem praktyki stosowanej w okresie PRL było rozbudowanie funkcji gwarancyjnej prawa karnego: obywatel, który nie był sprawcą przestępstwa, nie mógł być pociągnięty do odpowiedzialności karnej, bowiem władza nie mogła być nadużywana.

Podjęto obronę przed aparatem represji, rozbudowanym według wschodnich: ingerencjom partyjnym PZPR, poszerzonej do gigantycznych rozmiarów działalności służb „bezpieczeństwa”, milicji, prokuratury. Dążono do zniesienia kary śmierci, co się ostatecznie powiodło, choć projekt ten napotkał na opory konserwatywnych kręgów społecznych. Przygotowano (z udziałem adwokata prof. Jana Widackiego) projekt ustawy o policji, zmierzający do likwidacji bezpieki.

Zaproponowano rozszerzenia prawa sądu do orzekania – obok zbyt rozbudowanej w Polsce kary pozbawienia wolności – kary ograniczenia wolności, a także grzywnien. Zrezygnowano ze znanej już od średniowiecza „teorii odstraszenia” na rzecz zasady adekwatności kary do stopnia winy. Starano się usunąć liczne w dotychczasowej ustawie karnej nieostre pojęcia, umożliwiające interpretację rozszerzającą w kierunku działań politycznych.

Zestawiając więc cały ten blok projektów reformy prawa karnego, stwierdzić można, iż była to dla „Solidarności” reforma wręcz podstawowa.

4. Reforma samorządowa

Kolejnym, godnym uwagi projektem, o którym warto tu wspomnieć, była reforma samorządu. Powstał pomysł zreformowania rad narodowych, ośmieszonych skutecznie w poprzednich latach przez hasło „cała władza w ręce rad”. Na najniższym szczeblu miały to być teraz gminy wiejskie, miasta, dzielnice większych miast. Funkcjonować miały w oparciu o ograniczone kompetencje (własne oraz narzucone odgórnie) przy w pełni wolnych wyborach. Liczono, że na tej drodze wyłonią się nowe, lokalne elity, a przez to dokona się polepszenie działań komunalnych.

W Społecznej Radzie Legislacyjnej COIU „S” od września 1989 roku prowadzono z inicjatywy Kazimierza Barczyka z udziałem m.in. Michała Kuleszy i Waleriana Pańko prace nad założeniami do reformy samorządu terytorialnego przekazując je do Senatu. Przyjęto też kilka nader istotnych zasad, między innymi tę, że żadna partia polityczna nie może ingerować w działalność samorządu. Ograniczenia swobód samorządowych dokonywane być mogą tylko w interesie ogólnonarodowym, w trybie ustawowym. Organy samorządowe mają być wybierane w trybie demokratycznym, gwarantującym obywatelom czynne i bierne prawo wyborcze.

I te projekty istotnie wpłynęły na tok obrad przy „okrągłym stole”. Po wyborach parlamentarnych 1989 roku jedną z pierwszych reformą rządu premiera Tadeusza Mazowieckiego było wprowadzenie samorządu na szczeblu podstawowym. Sejm uchwalił reformę ustrojową gmin i miast. Weszła ona następnie do Konstytucji z 2 kwietnia 1997 roku, w rozdziale VII, artykułach 163-172.

5. Prawo gospodarcze.

Warto zwrócić uwagę na osiągnięcia zespołu poświęconemu prawu gospodarczemu. Zespół ten działał pod kierunkiem profesorów Stanisława Włodyki i Czesławy Żuławskiej. Głównym tu zadaniem był ratunek przed pogłębiającym się groźnym kryzysem gospodarczym, który doprowadził – jak mawiano – do całkowicie pustych półek w sklepach. Pracowano w tym zespole głównie nad reformą dotyczącą przedsiębiorstw państwowych i samorządem ich załóg, wreszcie nad uprawnieniami, które służyć winny konsumentom.

Założeniem opracowywanego tu projektu była ochrona przed centralizacją i pełne usamodzielnienie przedsiębiorstwa, które powinno dostosować się do potrzeb rynku. Uwagi zespołu prawa gospodarczego włączone zostały do materiałów sejmowych i po zmianie ustroju w 1989 roku wywarły istotny wpływ na kształt projektu ustawy i rządowego systemu prawa o przedsiębiorstwie państwowym.

6. Prawo prasowe.

Pod kierunkiem profesorów Andrzeja Kopffa a następnie Stanisława Waltosia powstał zespół dla przygotowania w pełni nowego, pełnego prawa prasowego. Od samego początku dyskutować poczęto nad istotą cenzury i konieczności jej likwidacji. Przygotowano dalej pełen projekt ustawy o prawie prasowym i zamierzano poddać go pod publiczną dyskusję, ale nie zdążono – ukończono tę pracę 12 grudnia 1981 roku w nocy, na minuty przed wprowadzeniem stanu wojennego.

W uzupełnieniu do tego projektu profesor Andrzej Wasilewski przygotował tekst „o wolnym dostępie do informacji w życiu publicznym oraz o ochronie tajemnicy państwowej”.

7. Pozostałe projekty.

Zasługują jeszcze na uwagę projekty ustaw normujących prawo o zgromadzeniach (rychło po 2015 roku zmienione), o komisji kodyfikacyjnej, o prokuraturii generalnej czyli „adwokacie skarbu państwa”, o adwokaturze, o radcach prawnych, o notariacie, o prawie wyznaniowym.

Oceniając zbiór projektów ustawowych i materiałów Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych „Solidarności”, prezes COIU „S” i sekretarz SRL, Kazimierz Barczyk, pisał, że był to „...klimat gorących dni czasu „Solidarności”, z gwałtownym wielkim wybuchem entuzjazmu i energii społecznej. Choć klimat ten wygaszony był przez stan wojenny, okazał się on być wyjątkowym, trwałym i płodnym dorobkiem [...] Był to czas wielkich oczekiwań i nadziei, ale też czas odwagi i tytanicznej pracy wielu środowisk...”

W pełni należy się z tą oceną zgodzić.

Nurt, który podjął się reformy ustroju PRL w latach 1980-1981 i trwał następnie aż do roku 1990, legł u podstaw zmiany formy rządów, jaka dokonała się w roku 1989. Powstała wówczas III Rzeczpospolita – kolejna, po pierwszych – szlacheckiej, po drugiej – międzywojennej, z pominięciem niesuwerennej PRL.

W znacznym stopniu forma ustroju III Rzeczypospolitej i zasady prawa sądowego zapoczątkowane były przez prace Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych „Solidarności” – to ich nieprzemijająca zasługa. Ten nurt wywodził się z ustroju II Rzeczypospolitej, przejmując doświadczenie ruchu oporu w latach 1939-1945, a także niektóre, godne uwagi osiągnięcia lat 1945-1989.

Na ile forma ustroju III Rzeczypospolitej okaże się trwała – czas pokaże. Nie ulega jednak wątpliwości, iż ustrój i prawo III Rzeczypospolitej, suwerenne dzieło polskie oparte na doświadczeniach lat ubiegłych, wykorzystujące najnowsze osiągnięcia polskich i europejskich nauk prawnych, jest dziełem godnym wielkiego uznania. Chwała więc tym, którzy w tworzeniu tego działa uczestniczyli.

„Solidarność” – ruch, który nazwać można Konfederacją Obywateli Polskich, podjął w 1980 roku walkę „o naszą i waszą wolność”, zyskując przez to należne mu miejsce w dziejach Środkowej Europy. Tu mowa będzie o jednym jego fragmencie, niewielkim, ale istotnym: o pracach i osiągnięciach związanych z reformą ustroju i prawa w Polsce. [...]

Świadomi zatem potrzeby i znaczenia osiągnięć, jakie wniosło do ustroju polskiego powstałe z początkiem 1981 roku Centrum Obywatelskich Inicjatyw Ustawodawczych NSZZ „Solidarność” (COIU „S”), pragniemy pokrótce przypomnieć jego działalność oraz przedstawić jego wkład w reformy ustroju Rzeczypospolitej.

Stanisław Grodziski, *Prace i osiągnięcia*